

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията **Семейни роли и семейни ценности в арабската култура**

(Family roles and family values in the Arab culture)

представена с цел да се получи образователната и научна степен ДОКТОР

Докторант: Лиляна Славчева Ангелова

Написал становището: доц. д-р Елена Паспаланова

Трудът е в обем от почти 200 страници и изпълнява всички изисквания за подобни разработки. Състои се от 3 части, използвани са около 120 литературни източници на английски език и по темата на дисертацията са направени 3 публикации в съавторство (2 от които на английски език).

Авторката добре обосновава избора на темата на дисертацията от две гледни точки. От една страна психологическото знание за арабския свят е твърде оскъдно и емпиричните изследвания върху културата, традициите, начина на мислене и поведение на арабите са доста редки. В този смисъл разработката определено допринася за развиване на знанието за психологията на арабите. От друга страна такова знание може да има и значима социална функция – да допринесе за разбиране на възникващите сега социални напрежения, свързаните с тях стереотипи и да подпомогне евентуалното им преодоляване. Дисертацията представя успешната емпирична работа на Лиляна Ангелова в тази насока.

В своята разработка докторантката си поставя няколко взаимосвързани цели обединени около темата за арабското семейство: да се разкрие характерът на семейните взаимоотношения, да се установят факторите, от които зависи тяхното възприемане на индивидуално равнище, да се проследи динамиката в тези взаимоотношения през последните десетилетия като акцентът е поставен върху младите араби. Представянето на извършената работа за постигането на тези цели е много добре структурирано като рамката на теоретичните и емпиричните анализи постепенно и логично се стеснява започвайки от исторически и социален контекст и стигайки до индивидуални променливи като равнище на образование и семеен статус.

Теоретичната част на дисертацията обхваща първите 2 раздела, а третият представя собствените емпирични изследвания. На базата на обстоен литературен обзор на изследванията в социалните науки се разглеждат историческите корени на арабската идентичност и на основните характеристики на арабското общество. Това богато на исторически данни описание е последвано от представяне на психологическите (с уточнението, че част от тях са всъщност социологически и антропологични) изследвания на параметрите на традиционното арабско семейство, което е доминиращата социална институция в арабския свят. Разгледани са семейните ценности, семейните роли и функциите на няколкото вида семейни структури.

Задачата на собствените емпирични изследвания е ясно формулирана – да се регистрират и анализират семейните ценности, семейните роли и взаимоотношенията в семейството (както и тяхната промяна) в група от млади араби при отчитането на няколко демографски фактори (образователно равнище, семеен статус, религиозност). Големият брой формулирани хипотези, който може да изглежда на пръв поглед смущаващ, всъщност отговаря на замисъла на дисертантката за многопластово изследване на семейството, а именно: социо-културен анализ, анализ на семейните роли и анализ на индивидуални психологически параметри.

Изследваната извадка от 120 образовани лица на възраст 20-40 години обхваща араби от 8 региона в Средния Изток и Северна Африка, повечето от които в момента на изследването живеят в чужбина. Изследването е проведено с набор от въпросници, повечето от които утвърдени в межкултурни изследвания, а други съдържателно адаптирани за целите на собственото изследване. Всички те са подготвени за изследване на арабско-говореща извадка при спазване на всички методологични изисквания (независими преводи и обратни преводи). Проверката на психометричните характеристики на всичките използвани въпросници показва задоволителни резултати. Използваните статистическите методи са подходящи за проверка на хипотезите. Получените емпирични данни са представени следвайки логиката на теоретичната част на дисертацията и анализът им е детайлен и убедителен.

Смятам че смисленият теоретичен анализ и значителната по обем емпирична работа действително подпомага разбирането на сегашното състояние на арабската семейна структура като разкрива какви от традиционните семейни ценности и роли са се запазили през поколенията, а същевременно установява и настъпилите някои съществени промени – напр. в сферата на възприятията за разпределението на семейните роли или в себеопределянето. Данните за това как младите образовани араби дефинират себе си, а именно за това, че е налице двойствено конструиране на Аз-а, макар и определено с доминация на независимото конструиране (и особено при жените), са много интересни и определено представляват стимул за по-нататъшни изследвания.

Много приятно впечатление прави вниманието (предпазливостта) на дисертантката при правенето на обобщения и извличането на генерални изводи от анализа на собствените данни, което е свидетелство за това, че тя напълно осъзнава както сложността на изследваните явления така и ограниченията на собственото изследване.

Мнението ми за разработката е изцяло позитивно и предлагам на Лиляна Славчева Ангелова да се присъди образователната и научна степен ДОКТОР в научна област 3.2. Психология като призовавам уважаемите членове на научното жури да гласуват в същата насока.

19. 03. 2018

Рецензент: Доц. д-р Елена Паспаланова